

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Siljustøl

Siljustølvegen 50

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	5
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	6
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	7
5 Bygningen	9
5.1 Realia	10
5.2 Bygningshistorie	10
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	14
5.3.1 Konstruksjon.....	14
5.3.2 Fasader	14
5.3.3 Interiør/planløsning.....	16
5.3.4 Uteområde	20
6 Verneverdier og anbefalinger.....	23
7 Kilder.....	24
8 Kart	25

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholdsnivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholdsnivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningsskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall

bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivsøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk, hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningsskattene.

2 Sammendrag

Siljustøl ble bygget som privatbolig for Harald Sæverud og Marie Hvoslef i 1939. Harald Sæverud bodde der til sin død i 1992. Villaen er tegnet av arkitekt Ludolf Eide Parr, i nært samarbeid med eierne. Siljustøl er en stor eiendom, som i tillegg til villaen, består av et kultivert naturområde. Opprinnelig utmark og beite, men med nye planter og landskapselement innført av Harald Sæverud som en kultivering til et stølslandskap han ønsket. Siljustøl har vært inspirasjonskilde til mange av hans komposisjoner. Selve villaen regnes som et eksempel på den såkalte «Bergensskolen», en arkitekturretning ledet an av Bergensarkitekter i perioden ca 1910-1940. Retningen er inspirert av den engelske Arts&Crafts bevegelsen og tradisjonell vestlandsk byggeskikk, med utstrakt bruk av sammensatte volumer, rene former og flater, gråsteinsmurer, panel i jordfarger og elementer fra den lokale byggeskikken. Som oftest ble hagene i størst mulig grad bevart som naturtomter, der husene var godt tilpasset terrenget. Hovedbygningen på Siljustøl er svært innholdsrik, med høye material- og arkitektoniske kvaliteter, og gjennomtenkt i detaljer. Eiendommen er bevart uendret etter Sæveruds død. I 1994 ble den gitt til en stiftelse «Marie Hvoslef og Harald Sæveruds stiftelse» og overdratt til Bergen kommune. Harald Sæverud museum - Siljustøl er i dag et av Komponisthjemmene ved KODE, og drives sammen med de andre komponisthjemmene Troldhaugen og Lysøen. Museet ble offisielt åpnet i 1997.

Eiendommen ble fredet i 2005.

Siljustøl har svært høy kulturhistorisk verdi som komponisthjem for Harald Sæverud og som eksempel på en lokalt forankret arkitekturtradisjon anerkjent som en viktig retning innenfor norsk 1900-talls arkitekturhistorie.

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

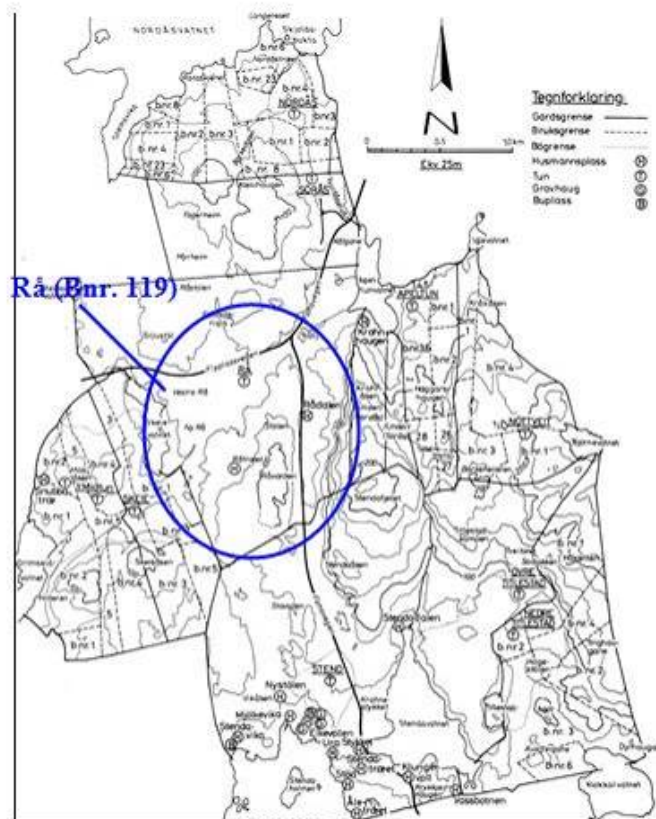
«Jeg er ikke inspirert av folkemusikk, jeg lager mine egne folketoner på Siljustøl.»

(HS)

Siljustøl ligger i gamle Fana kommune, på gården Rå. Gården (Gnr. 119) er trolig en av de eldste gårdene i Fana (Larsen 1984). Den er første gang nevnt i 1519. Det sentrale gårdstunet på Rå (Råtun) lå på et høydedrag mellom Apeltunvatnet og Skeievatnet. Innmarken på Råtun var bakkene ned mot Skeievatnet i øst og området omkring Krohnåsen og Apeltunvatnet i vest. På bruk 3, som man passerer på vei til Siljustøl, står en bauta som trolig kan dateres til Yngre jernalder (Engedal 2003) og som slik vitner om lang jordbrukshistorie i området (fig. 1). Dette gamle gårdstunet er også med på å sette stemningen idet man ankommer stedet. Siljustøl er bygget på det som trolig var beitemark og utmark.

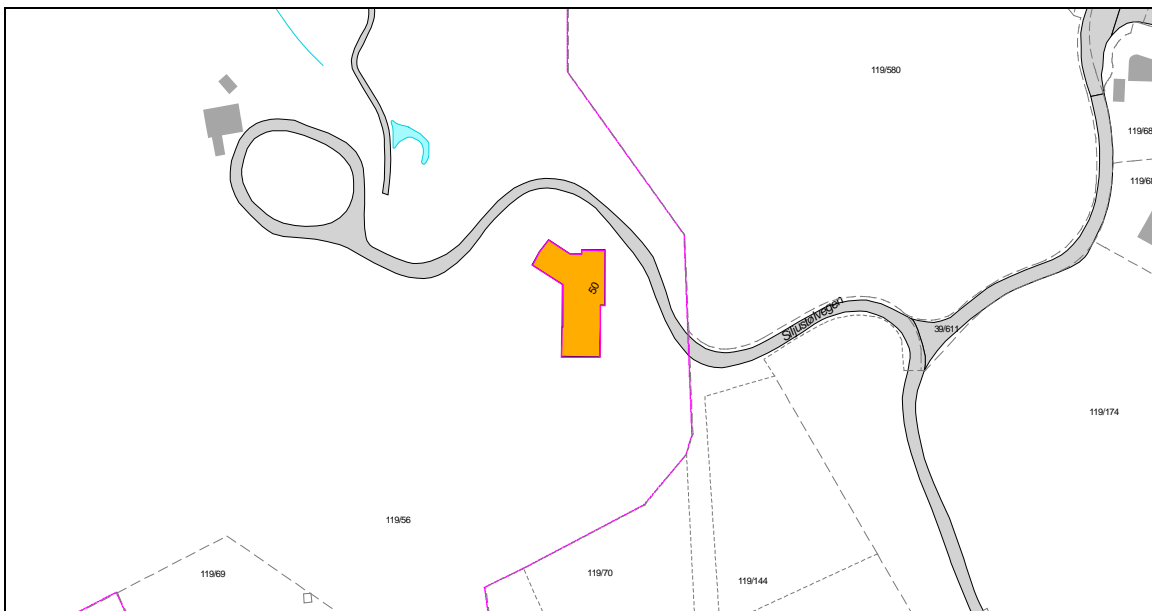
Figur 1. Bautastein fra yngre jernalder på Råtun (bnr. 3), like SV for Siljustøl (Foto: Byantikvaren 2006).

Figur 2. Gården Rå har historisk vært en av de sentrale gårdene mellom Fana fjorden og Nordåsvannet (Kilde: Larsen 1984).

Siljustøleiendommen er kupert og i stor grad bevart som naturtomt, med marker og skog. Da Siljustøl var nytt, beitet dyr i området. Området kan ha vært en såkalt «vårstøl», en slags nærstøl til bruket. I Fana er det flere gamle stedsnavn knyttet til «støl» som ligger nært gårdstunene. Dette kan ha vært noe av inspirasjonen til navnet Siljustøl. Harald Sæverud (1897 – 1992) sa selv at «En støl er for meg verdens sentrum, halvt natur og halvt kultur.» I dag grenser eiendommen mot Fana golfklubbs golfbane mot sør og vest, slik at det grønne draget i stor grad er bevart, selv om det ikke lenger er beite og slåttemark. Mot nord er store nye utbyggingsområder i Steinsviken/Rå og det er også foreslått mer bebyggelse på østsiden av eiendommen. Mot vest, bortenfor golfbanen ligger et hotell og et næringsområde under videre utvikling. Siljustøls areal er ca 170 mål, slik at mye av idyllen og naturopplevelsen bevares, på tross av at området rundt utvikles. Det er likevel grunn til å ha et bevisst forhold til fjernvirkninger i plan- og byggesaker som berører Siljustøl. Også den gamle kirkeveien i Fana krysser eiendommen. (Se også kap. 5.3).

5 Bygningen

5.1 Realia

Byggeår:	1939
Adresse:	Siljustølvegen 50
Gnr./Bnr.:	119/56, 69, 345 og 39/53, 54
Bygningsnr.:	139558308
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013
SEFRAK-ID:	1201-1608-001
Askeladden-ID:	90621-1
Vernestatus:	Fredet i 2005 etter Kulturminneloven §§15, 19 (1978)

5.2 Bygningshistorie

Siljustøl var en bryllupsgave til Harald Sæverud og Marie Hvoslef fra hennes far. Da det var nytt, var det kjent som Vestlandets største privatbolig. Arkitekt for bygningen var Ludolf Eide Parr, men planleggingen og utformingen av huset skal ha vært i tett samarbeid med Harald Sæverud og Marie Hvoslef. Bygningen bærer klare fellestrekk med andre bolighus i det som i dag betegnes «Bergensskolen», en retning i arkitekturen hvor arkitekter som Einar Oscar Schou, Ole Landmark, Egill Reimers, Frederik Konow Lund og Kristian Bjerknes var sterke eksponenter. Bergensskolen, som arkitekturretning, var parallell med mer allmenne ny-stiler som nybarokk og nyklassisisme de første tiår av 1900-tallet.

Figur 3. Nordfasaden til Siljustøl. Et viktig fellestrekk for Bergensskolen var den uttalte inspirasjonen fra tradisjonell vestlandsk byggeskikk, og til dels omfattende bruk av lokal gråstein (Foto: Byantikvaren 2015).

Bergensskolens periode regnes å strekke seg fra ca 1910 og frem til 1940. Parrs Siljustøl fra 1939 hvilte derfor på en allerede etablert tradisjon innen den lokalt forankrede arkitekturen. De fleste eksemplene på denne arkitekturretningen er eksklusive villaer, der høye materialkvaliteter og påkostet håndverksarbeid er typiske trekk. Et annet viktig fellestrekk var den uttalte inspirasjonen fra tradisjonell vestlandsk byggeskikk og til dels omfattende bruk av lokal gråstein.

Mange arkitekter, kanskje mest fra utenfor Bergen, var kritiske til bergensarkitektenes manglende evne til å følge trenden mot den moderne funksjonalismen. Et par fornøytelig sitat sier litt om temperatur og stemning i datidens arkitekturdebatt, med nettopp det som senere er betegnet Bergensskolen, som tema. Sitatene er hentet fra Byggekunst 1939, altså Siljustøls byggeår. Det innledes redaksjonelt med å si at «Bergensarkitekten har en tilbøyelighet til å ville være annerledes.» En Oslo-arkitekt har dristet seg til litt kritikk i Tidens Tegn: *«Oslo har fått en mengde funkisuhyrligheter de siste år som Bergen altså har gått fri (fordi Bergenserne ikke føler seg forpliktet til å følge alle skrik fra utlandet.)... Til gjengjeld bygger de der borte de selsomste middelalderbefestninger i gråstein, og med overdimensjonerte bjelker, og man har inntrykk av at arkitekten har vridd sine hender mange ganger for hver lysåpning på 30x60 som han har vært nødt til å pine inn i massene. Han har da alltid plastret såret med blysprosser.»* Det er like godt at Oslo-arkitekten valgte å være anonym, for bergenserne slo kraftig tilbake i leserinnlegg fra seks Bergensarkitekter: *«Til trods for at jeg ikke er født i Bergen, sier vår kollega Kristian Bjerknæs – er han enig med arkitekt Ole Landmark, som er født i Bergen (Markeveien, senere nedbrønt) thi arkitekten sier: Dette med tærrenget har jeg merket meg – thi uten terreng ingen arkitekt - «Tidens tegn»s hjemmelsmand som betegnes som en yngre Osloarkitekt som kjenner Bergen – maa efter arkitekt Konow Lunds mening være meget ung og have et overordentlig overfladisk kjendskap til Bergen. Den puerile syrlighed og infantile selvoptathed som preger hans stupide og samtidig suffisante uttalelser, er et deprimerende eksempel på den forlorne og muligens noget forsovne parvenuementalitet som præger visse såkalde hovedstadsarkitekter, der har sit parvenøse blik rettet mot utenlandske jargontidskrifter, og hvis egentlige maal er fotomontage paa masonite. Tidens Tegns Osloarkitekt har lagt hodet på nakken (hvis nakke?). Det forekommer os at han har knækket samme paa den absolutte mangel paa problemer han fant i Bergen. Organets hjemmelsmand har meget imot sælsomme middelalderbefestninger i graasten, til og med forsynet med blyglasvinduer. Hertil vil vi tillate oss at bemærke: Graasten er et byggemateriale og forekommer i betydelige kvantiteter på Vestlandet (f.eks Ulrikken – fjeld ved Bergen.) Ved utsprængning av den samme er det ubekvemt og kostbart at transporteres væk (f.eks til Oslo(Christiania)). Vi foretrækker derfor ved indtrædende behov at benytte materialene på aastedet – og resultatet vil bli bygninger i graasten. Blyglasvinduer anvendes «ad Libitum». Tidens Tegns arkitekt meddeler at i Oslo tumler de med problemerne – vi er enig heri. I Bergen arbeider vi*

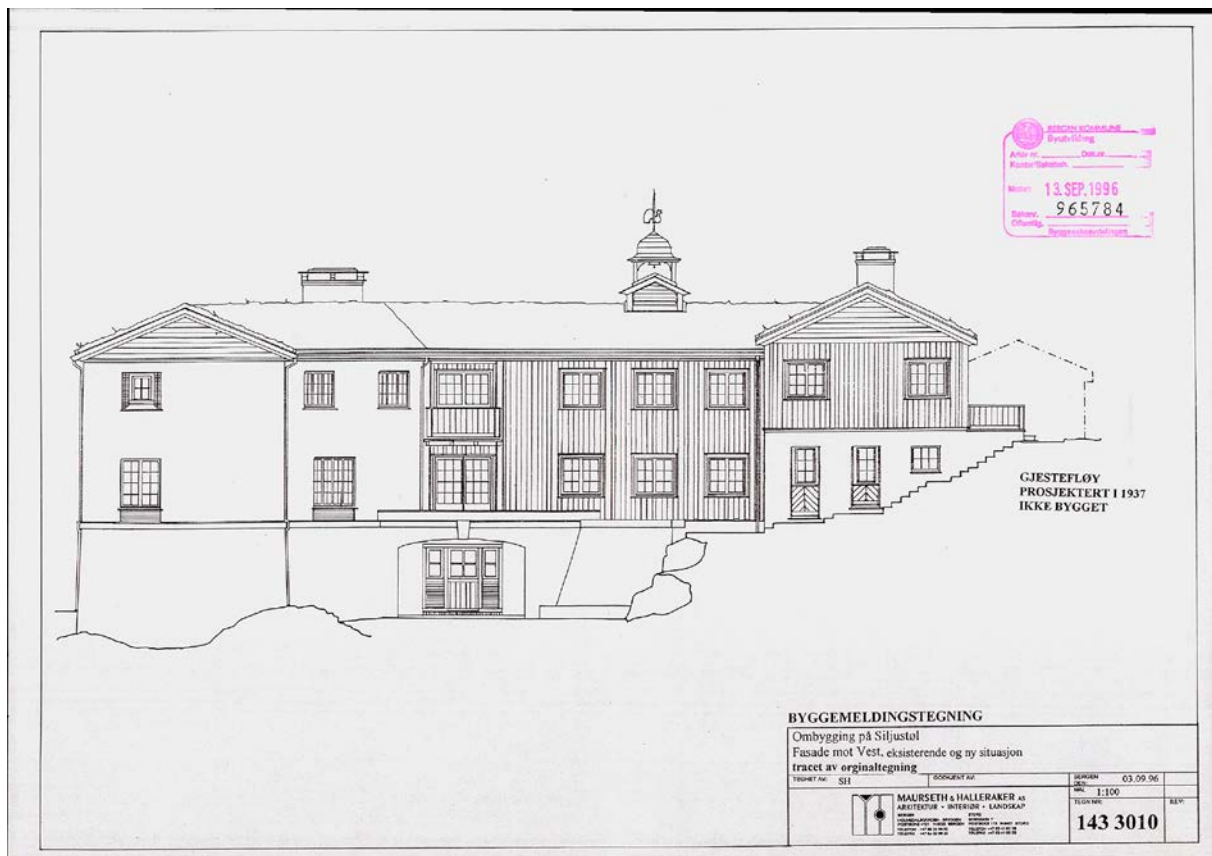
med problemene og tumler med fladskerne. Derfor fladsker problemene sig – se C.Sundts Nybygg.»

Et langt sitat, men det summerer opp en viktig lokale arkitekturtrend, som i dag regnes å ha nasjonal verdi, med noen av våre mest skattede bygninger. Beundring for det den gang nye funksjonalistiske Sundt-bygget på Torgallmenningen, viser også at Bergensarkitektene på ingen måte var bakstreverske og gammelmodige når de knyttet seg opp til den engelske «Arts&Crafts-bevegelsen og viderutviklet prinsippene derfra, i symbiose med den vestnorske byggetradisjonen. Sitatet viser også hvordan Ludolf Eide Parr var en god eksponent for de verdier som var gjeldende blant byens ledende arkitekter: Både bruken av den lokale gråsteinen, hvor bygget vokser opp av landskapet med høye, massive gråsteinsmurer, det tunge skifertaket, de solide panelene av malmfuru og den tradisjonelle fargesettingen, svartbeiset, rødt, hvitt og blått - hentet fra Vestlandsstølene. Vindusåpningene er begrenset, med smårutede vindusglass, men peker også frem mot funksjonalismen i plassering og størrelse, mer enn å være «middelalderske». Sammen med forseggjort og gjennomtenkt interiør i alle detaljer, utstrakt bruk av ubehandlet treverk på vegger og gulv, og tradisjonelle maleteknikker som dekor i interiøret, er Parrs Siljustøl et lysende og monumentalt eksempel på Bergensskolens villaarkitektur, helt på tampen av tiden, før 2.verdenskrig forandret alt, også arkitekturtrendene.

Figur 4. Vestfasaden. Vindusåpningene er begrenset, med smårutede vindusglass, men peker også frem mot funksjonalismen i plassering og størrelse (Foto: Byantikvaren 2015).

Harald Sæverud var en anerkjent pianist og komponist da Siljustøl ble bygget, og hans kone var av velstående slekt og en aktiv kvinne. Til sammen var det mange behov som skulle løses, og midler til å løse dem. Siljustøl ble derfor et innholdsrikt hus, både i rom og stil. Fordelt i to fløyer i butt vinkel mot hverandre, vendt mot skogen og naturen, og med et epletre i espalier oppover den lune gråsteinsveggen mot sørøst, er det virkeliggjøringen av nettopp *halvt natur og halvt kultur* slik Sæverud traktet etter. Eiendommen ble gitt til en stiftelse «Marie Hvoslef og Harald Sæveruds stiftelse» i 1994 og overdratt til Bergen kommune. Harald Sæverud museum - Siljustøl er i dag et av Komponisthjemmene ved KODE, og drives sammen med de andre komponisthjemmene Trolldhaugen og Lysøen. Museet ble offisielt åpnet i 1997.

Figur 5. Vestfasaden (Kilde: Braarkiv).

5.3 Bygningsbeskrivelse

5.3.1 Konstruksjon

Bygningen er bygget med tradisjonelt reisverk på en grunnmur i upusset naturstein fra tomten. Den nordvestlige fløyen er i sin helhet i naturstein. Murene er fuget med kalkmørtel og øvrige vegger kledd med bredt panel.

5.3.2 Fasader

Fasadene er av gråsteinsmur og panel i malmfuru. Bygningen preges av rene, enkle flater, med samspill og variasjon i volumer og veggliv. Gråsteinsmurene i den nordvestlige fløyen vokser nærmest opp fra bakken, og fortsetter ubrutt i sin rene vertikale form helt til gesims, hvor muren møter det slake skifertaket. Muren fortsetter horisontalt over i hovedfløyen som en høy grunnmur som avtrappes mot terrenget. Bygningen møter det stigende terrenget med en reduksjon fra tre til to, og dernest én, etasje, i hovedfløyen. Denne fløyen er mer sammensatt i form og materialer.

Figur 6. Hagen og de laveste delene mot sør, som har enkle veggflater bare brutt av vindus- og døråpninger med enkel belistning (Foto: Byantikvaren 2015).

De laveste delene mot sør har enkle veggflater bare brutt av vindus- og døråpninger med enkel belistning. I den nordligste delen av hovedfløyen, blir den høye østveggen brutt av et karnapp som hviler på utkragende konsoller i murlivet. Tredje etasje er utkraget med utvendige dekorerte skråstivere, som på en tradisjonell loftsbygning. Temaet forsterkes av at utkragingen brytes av to balkonger innebygget i vegglivet, noe som gir assosiasjoner til tradisjonelle

svalganger. Utkragingen av tredje etasje fortsetter rundt hushjørnet til den avsluttes med nok en balkong mot den høye murte sidefløyen. Det skapes spill i uttrykket, ved at den utkragede etasjen har en blanding av liggende og stående panel som markerer bruddene i vegglivet.

Figur 7. Gråsteinsmurene i den nordvestlige fløyen vokser nærmest opp fra bakken, og fortsetter ubrutt i sin rene vertikale form helt til gesims (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 8. Den utkragede etasjen har en blanding av liggende og stående panel som markerer bruddene i vegglivet (Foto: Byantikvaren 2015).

Hovedinngangen er plassert der de to hovedvolumene møtes på nordveggen. Den markeres i den massive muren med et enkelt innhukk som også gir ly for været. Hoveddøren er flankert av to sekundære dører plassert symmetrisk mot hverandre på hver side. Den ene leder inn til garasjen, mens den andre i dag er museets publikumsinngang. Bygningen har i tillegg flere sekundære hagedører, slik at man kan bevege seg ut i terrenget direkte fra alle etasjene.

Vinduer og dører er plassert i murliv uten omramninger, som enkle åpninger i veggen. Øvrige vinduer og dører har enkel belistning, og takrenner er i kobber. Dette skaper et rent og enkelt uttrykk, med et dempet spill i farger, detaljer og materialer.

Fargesettingen følger gamle tradisjoner med naturlige pigmenter. Panelet er beiset brunsvart, mens vinduer er hvitmalte med engelskrød belistning. Alle dørene er gitt en tradisjonell mellomblå farge, såkalt bondeblå.

Bygningens eksteriør er fredet.

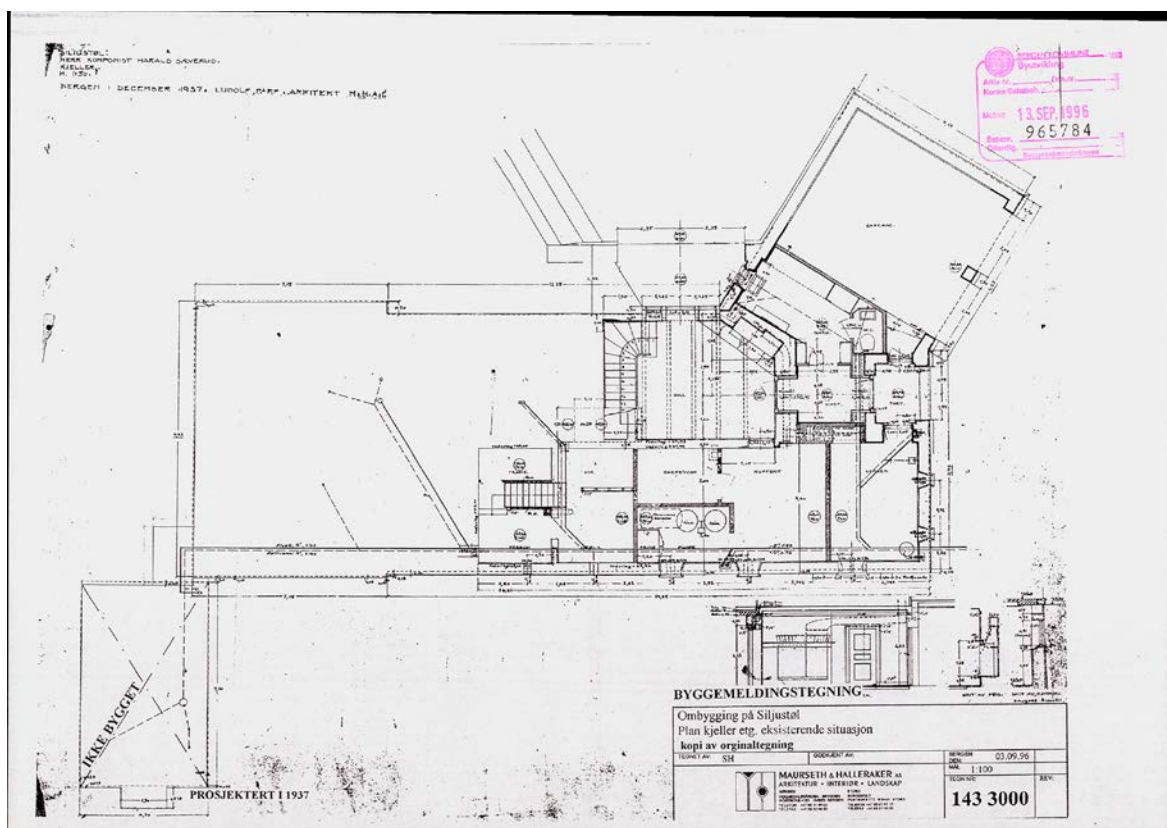
5.3.3 Interiør/planløsning

Storstuen er ett av hovedrommene og var familien Sæveruds samlingssted. I dag er det museets konsertsal. Den lengste fløyen, og bygningens hovedretning, strekker seg i lengdeaksen nord-sør. I øverste etasje i den nordvestlige fløyen finner man Harald Sæveruds komponistværelse – urørt etter hans død. Innenfor ligger også hans lille bonderomantiske soverom, nærmest en alkove som kopi av et tradisjonelt stølsrom, eller gammel stue. Rommet har en liten glugge i

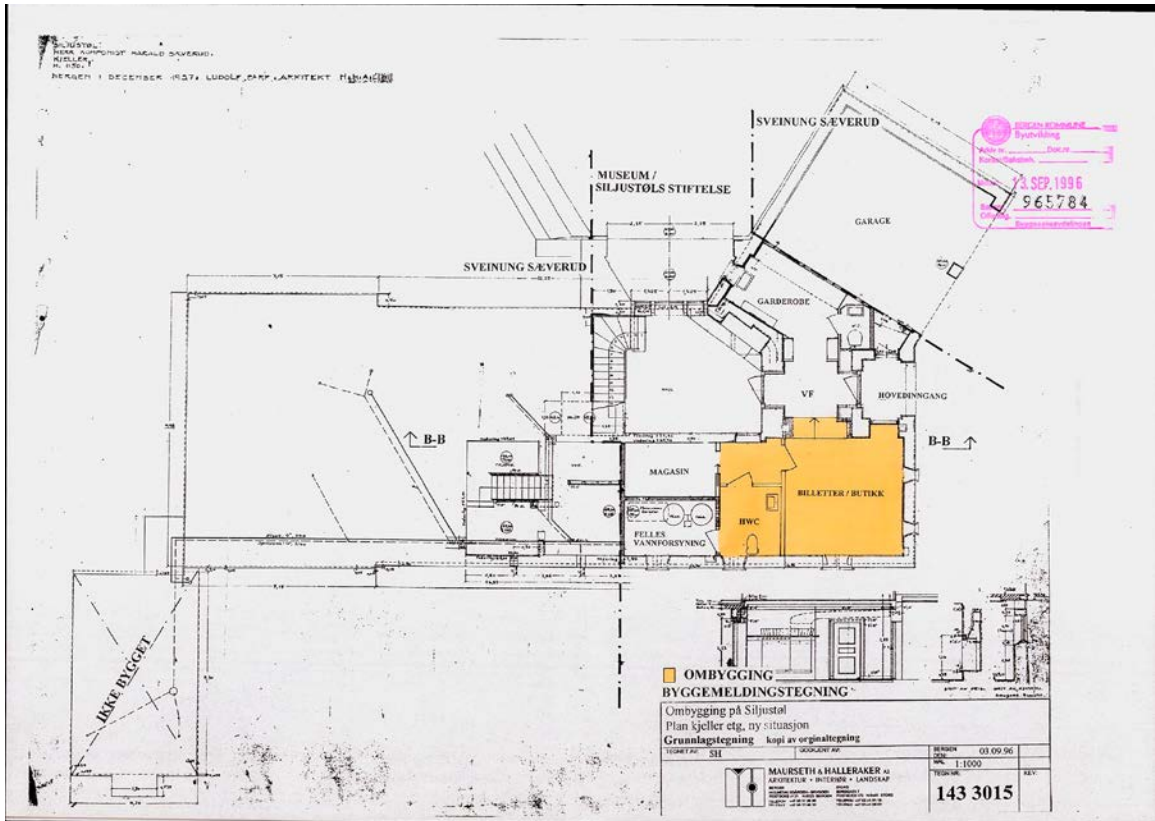
vestveggen, dypt inn i vegglivet i kontrast til de øvrige vinduene. Hans kone Marie Hvoslef hadde sin suite ved siden av med soverom, påkledningsværelse og arbeidsrom. I tillegg rommer huset flere stuer, peisestue/bibliotek og inngangshall og generøse «trappeavsatser» med oppholdsmuligheter i hver etasje. Alle rommene har en enkel utforming, men med solide materialkvaliteter og håndverksmessige detaljer av høy kvalitet. Overflater er i stor grad av ubehandlet treverk, med stående panel på veggene. To store peiser er formet i gråstein, med klebersteinsomramning, og bringer slik tema fra eksteriøret videre inn i interiøret. Oppvarmingen i hele huset er takvarme, i form av plater med påmonterte varmeelement over. I mange av rommene er også disse takplatene dekormalt. Oppvarmingssystemet er fra husets opprinnelse.

Bygningen er i dag delt i 4 seksjoner med forskjellig eierskap og bruk. Seksjon 1 og 2 er i dag museum. Seksjon 3 og 4 er privatbolig og musikkskole for Sveinung Sæverud og konen Alma Sørbo Sæverud. Det ble gjort noen ombygginger i seksjon 2 i 1996 i forbindelse med etableringen av museet, med resepsjon og nye toaletter innenfor ny inngang til venstre for den gamle hovedinngangen, og nytt utstillingslokale og lager i 2.etasje. Før- og etter- tegninger viser at endringene var forsiktige.

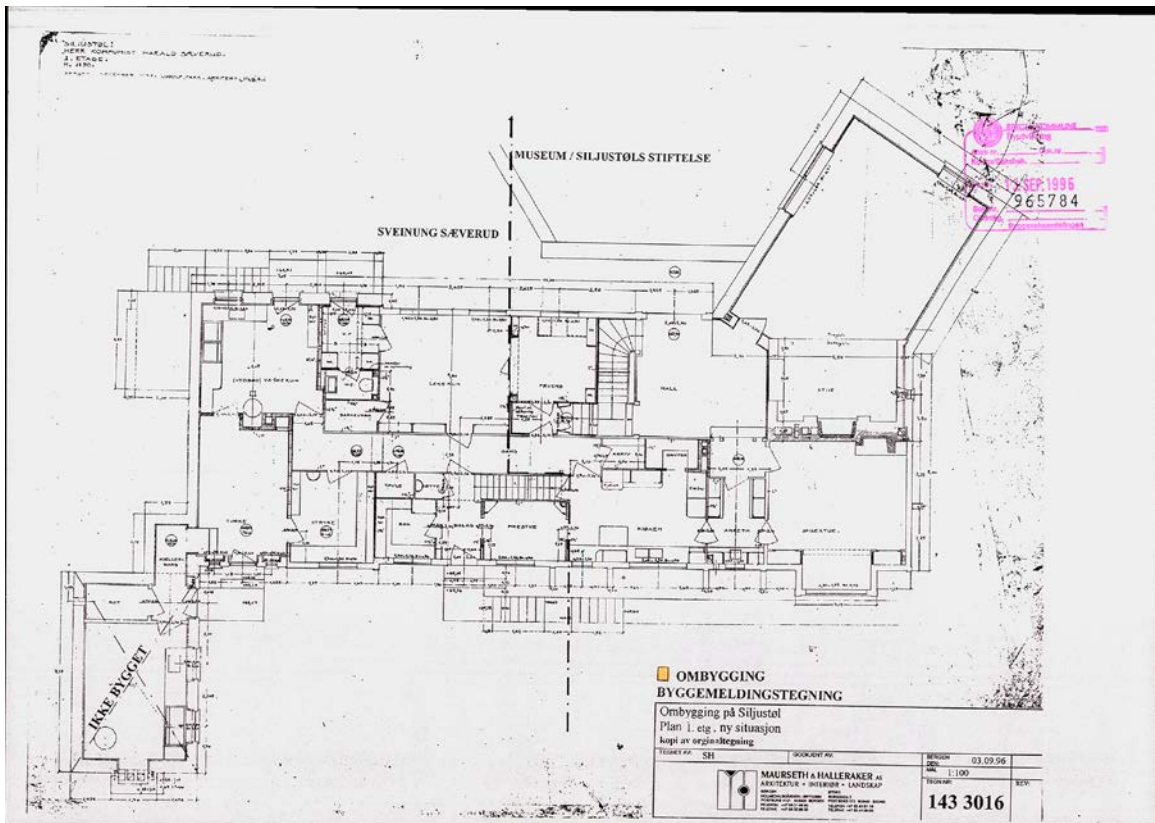
Interiøret i museumsseksjonen (seksjon 1) er fredet. Fredningen gjelder også fast inventar og lysarmatur, og dessuten løst inventar i denne seksjonen.

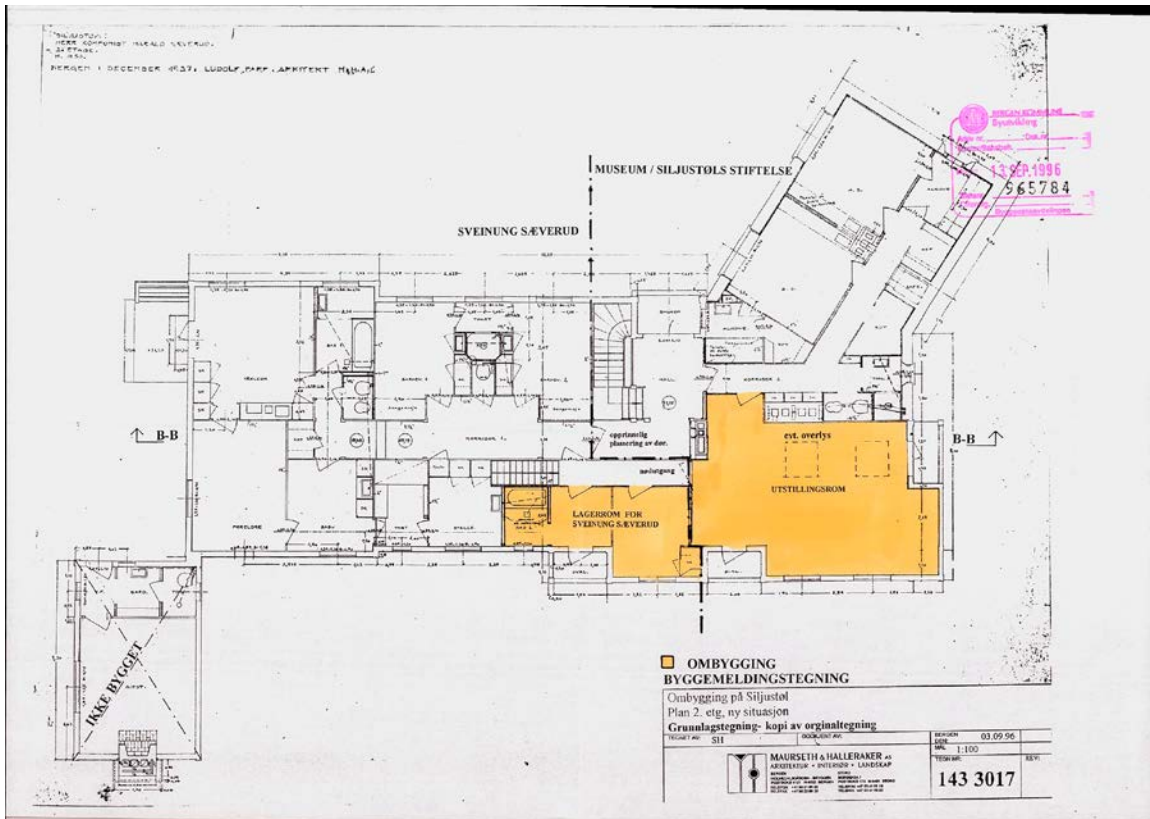
Figur 9. Byggemeldingstegning (Kilde: Braarkiv).

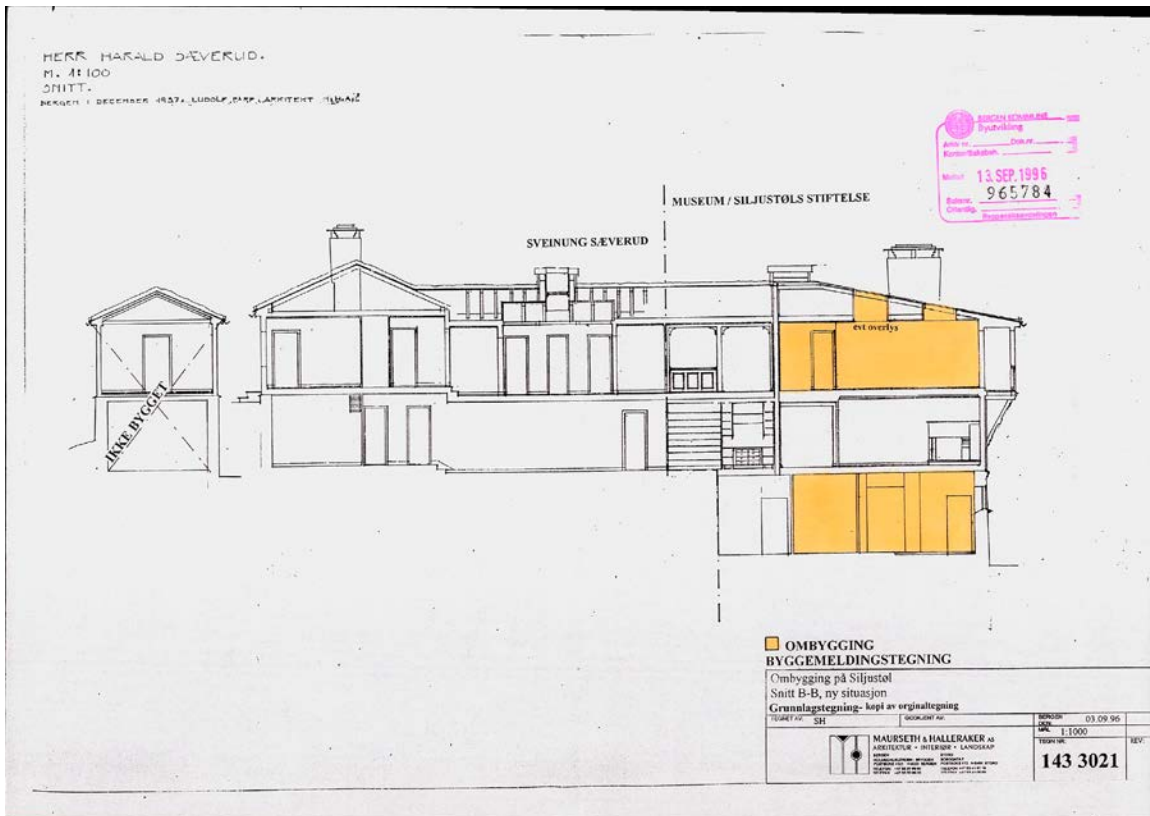
Figur 10. Byggemeldingstegning (Kilde: Braarkiv).

Figur 11. Byggemeldingstegning (Kilde: Braarkiv).

Figur 12. Byggemeldingstegning (Kilde: Braarkiv).

Figur 13. Byggemeldingstegning (Kilde: Braarkiv).

5.3.4 Uteområde

Sæverud trakk selv frem naturopplevelsene på Siljustøl som viktig inspirasjon til komposisjonene, og etablerte egne navn inne på eiendommen, knyttet til steder og element. Navn som «Harpebjørka», «Stemmegaffelen» og «Komponistbenken», er talende eksempler. En rekke av komposisjonene hans knyttes til Siljustøl. Komponistens grav befinner seg også på Siljustøl og vitner om hans sterke personlige tilknytning til stedet.

Figur 15. Harald Sæveruds gravsted ligger integrert i naturområdet, og vitner om komponistens sterke personlige tilknytning til stedet (Foto: Byantikvaren 2015).

Området fremstår som et naturområde, men Sæverud tilførte element han syntes manglet og som han fant som typisk vestlandsk: Stølgress, spesielle trær, tjern og fosser. Siljustøl er derfor større grad et kulturlandskap skapt gjennom tusenårig bruk, og videreutviklet til en naturpark i Sæveruds tid. Skjøtselen av eiendommen ligger i dag til museet.

Hele eiendommen, med bygning og naturområde, ble vedtaksfredet av Riksantikvaren etter kulturminnelovens § 15 (bygning) og § 19 (naturområdet) i 2005. Det gjelder skogen og stinettet på eiendommen. Stinettet ble delvis realisert i Harald Sæveruds levetid, men etter hans død ble det oppgradert, gruset og tilrettelagt for offentlig bruk fram mot åpningen av museet i 1997. Det som i Harald Sæveruds tid var en strengt privat og lukket eiendom, kunne dermed åpnes for fri ferdsel og er i dag mye brukt som rekreasjonsområde.

Et vesentlig underlagsmateriale for fredningen av naturområdet var kartet over skogen, tegnet av Sveinung Sæverud etter farens anvisninger. Her fremgår det også hvilke steder Sæverud var særlig knyttet til, og hvor han fikk inspirasjon til spesifikke musikkstykker og verk. Siljustøl har slik sett en unik kobling mellom musikk og landskap, mellom kunst og natur.

Utomhuselement i form av eiendom med stinett og opplevelsespunkter er vedtaksfredet. (Askeladden Id.: 90621-2). (se kart kap. 8).

Figur 14. Hele eiendommen, med bygning og naturområde, ble vedtaksfredet av Riksantikvaren etter kulturminneloven i 2005. Det gjelder også stinettet på eiendommen (Foto: Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier og anbefalinger

Siljustøl har svært høy kulturhistorisk verdi som komponisthjem for Harald Sæverud og som eksempel på en lokalt forankret arkitekturtradisjon anerkjent som en viktig retning innenfor norsk 1900-talls arkitekturhistorie.

Bygningen og naturområdet ble fredet av Riksantikvaren 25.02.2005. Fredningen ble tinglyst 30.08.2005. Fredningen etter Kulturminnelovens §15 omfatter eksteriøret på bygningen.

Fredningen omfatter også interiøret i seksjon 1, det vil si fast inventar og lysarmatur, og dessuten spesifisert løst inventar i seksjon 1, (liste i Askeladden) Fredningen etter § 15 omfatter også stinett og punkt i området som er knyttet til Harald Sæveruds komposisjoner. Naturområdet ellers er fredet etter §19 i Kulturminnloven og følger yttergrensene på eiendommen.

Fredning innebærer at det ikke er lov å gjøre inngrep utover alminnelig vedlikehold eller det som nevnes som tillatt i fredningsbestemmelsene, uten å søke om dispensasjon fra fredningen i henhold til §15a i kulturminneloven. Søknaden skal rettes til kulturminnemyndighetene, men praksis har vært at dette gjøres i samråd med Byantikvaren for fredete kommunale eiendommer. Vi anbefaler at denne praksisen videreføres.

Formålet med fredningen var blant annet å verne et kulturhistorisk anlegg med bygninger (komponisthjem) og omkringliggende naturområder; et stykke norsk natur der Harald Sæverud daglig hentet inspirasjon til musikken sin. Formålet med fredningen er også å holde samspillet mellom bygning og natur oppe. Fredningen skal sikre den opprinnelige arkitekturen i bygningen, og både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen skal sikres. Også interiøret er fredet. For interiørfredningen er formålet å bevare planløsning og romstruktur og opprettholde dekor og detaljering i bygningen. Dette gjelder også fast og løst inventar som inngår i fredningen. Formålet med fredning av stinettet og oppholdspunkt på eiendommen er å opprettholde Sæveruds naturhage som et kulturhistorisk anlegg. Formålet er å verne naturen, de kulturhistoriske stiene og de historiefortellende natur- og kulturelementene i landskapet. Formålet med områdefredningen (kml §19) som følger eiendomsgrensene i ytterkant, er å sikre virkningen av anlegget i landskapet og sammenhengen mellom disse to. Derfor er en avhengig av at det ikke blir gjort inngrep og endringer i området som omfattes av fredningen.

Fredningsbestemmelsene er utformet for Siljustøl i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til de generelle bestemmelsene i Kulturminneloven for vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid (etter 1537):

Bygning

Det er ikkje tillate å riva eller byggja om eksteriøret eller dei delane av interiøra som er omfatta av fredinga.

Utsifting av bygningselement eller materialar, endring av overflater eller anna arbeid som går utover vanleg vedlikehald på eksteriør, interiør og laust og fast inventar som fredinga omfattar, er ikkje tillate.

Vedlikehald og istandsetjing skal gjerast med tradisjonelle materialar og metodar tilpassa eigenarten til bygningen og på ein måte som ikkje reduserer dei arkitektoniske og kulturhistoriske verdiane.

Tilbakeføringar der det er gjort endringar i nyare tid, kan gjennomførast der det kan gjerast på eit sikkert, dokumentert grunnlag og etter godkjenning frå kulturminnestyresmaktene.

Naturområde:

Innafor det freda området må det ikkje setjast i verk tiltak eller bruksendring som kan forringe Siljustøl som kulturhistorisk anlegg eller på anna vis motverke formålet med fredinga. Alle former for fysiske inngrep i landskapet må godkjennast av kulturminnestyresmaktene.

Fjerning av tre, buskar, natur- og kulturhistoriske element i landskapet og andre tiltak som vil endre karakteren til naturområdet i vesentleg grad, er ikkje tillate. Når det vert naudsynt å fornye tre eller buskar, skal ein bruke same type vegetasjon.

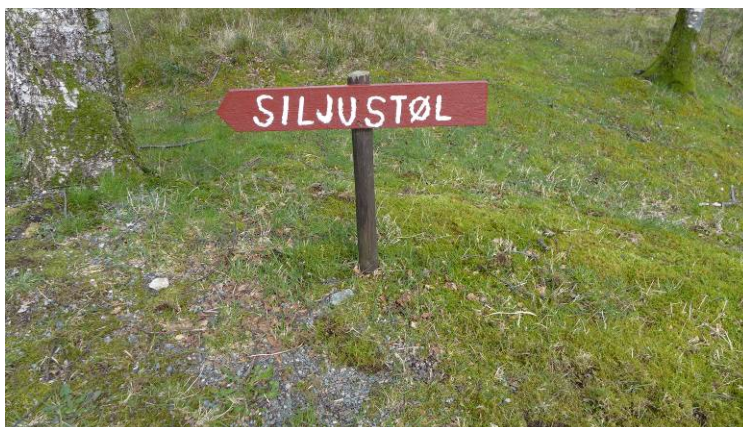
All ferdsel må skje på naturen sine premissar og må difor kanalisierast til dei kulturhistoriske stigane. Stigane skal generelt ha ei breidde på maksimum 80-100 centimeter.

For å hindre ukontrollert tråkk, hærverk og forming av nye stigar i natur-området, må eigedomen gjerdast inn.

Kulturminnestyresmaktene kan gje løyve til sekundære tilkomstvegar til eigedomen. Dei må knyttast til dei kulturhistoriske stigane, og få ei utforming og ein karakter som underordnar seg hovudtilkomsten i aust. Ved inngangane må det stå skilt som gjer besøkande merksame på at dei ferdast i eit nasjonalt kulturvern- og museumsområde.

Tilbakeføring til tidlegare eller opphavleg situasjon kan gjerast under føresetnad av at tiltaket vert godkjent av kulturminnestyresmaktene.

(kilde: fredningsvedtak Siljustøl)

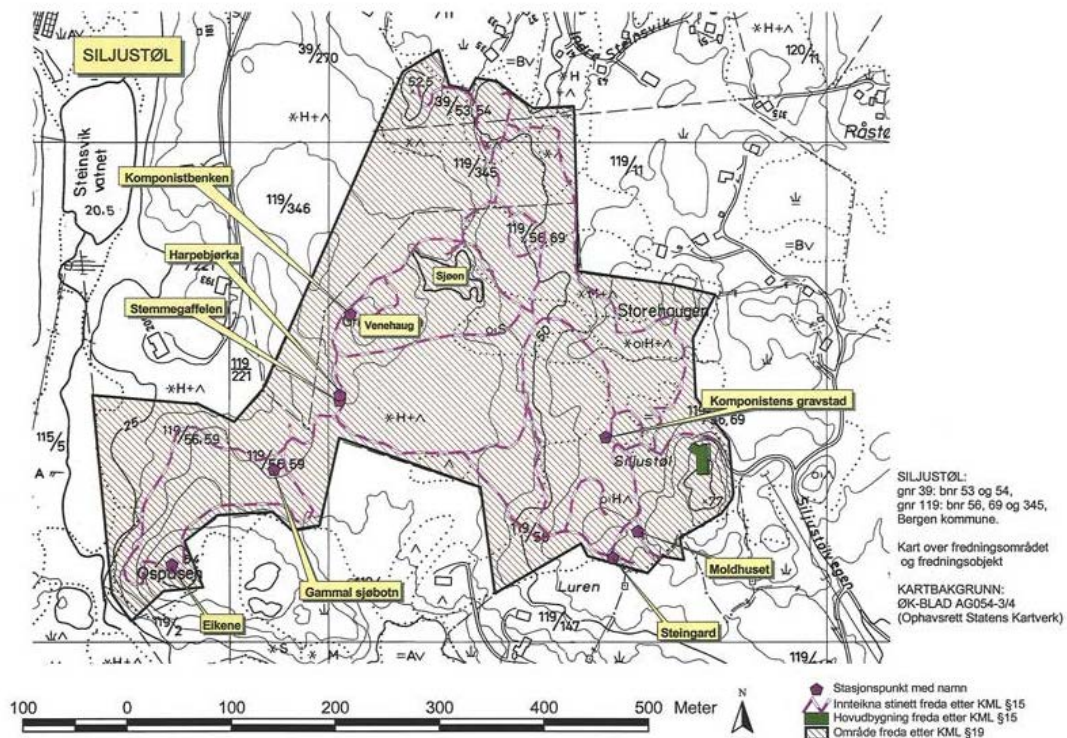
Figur 16. Skilting på natureiendommen (Foto: Byantikvaren 2015).

7 Kilder

- Braarkiv: første dokument 13.09.1996 – ombygging billett/butikk museumsdrift
- Byggekunst, 1939
- Fredningsvedtak, datert 25.02.2005. (Riksantikvaren) *Askeladden*, Riksantikvarens kulturminnedatabase.
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2015. Stavanger kommune 2011.

8 Kart

Kart fra Askeladden:

BERGEN KOMMUNE

